

N:o 52.

Ank. till Riksd. kansli den 17 april 1903, kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
upplåtande af kronojord för framdragande af vissa
elektriska ledningar.*

(I. A.)

Under återopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för den 13 nästlidne mars har Kungl. Maj:t uti en till Riksdagen samma dag aflåten proposition (n:o 71) föreslagit Riksdagen att för tiden till den 15 maj 1904 medgifva, att, där Kungl. Maj:t pröfvade nödigt att, för någon ords förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande af drifkraft åt sådan industriell anläggning, som funnes vara af större betydelse för det allmänna, kronan tillhörig jord eller lägenhet användes till framdragande af elektrisk ledning, Kungl. Maj:t måtte förordna, att hvad för ändamålet erfordrades skulle afstås eller upplåtas emot ersättning, som skulle bestämmas i enlighet med hvad som stadgades i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof samt lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, och på de villkor i öfrigt, som af Kungl. Maj:t fastställdes.

Med afseende å denna fråga har departementschefen till återopade statsrådsprotokollet anfört följande:

»Genom nådiga kungörelsen den 20 april 1883 förordnades, bland annat, att å kronans mark icke finge af enskild person eller bolag uppställas telegraf-, telefon- eller likartad förbindelse, så framt Kungl. Maj:t icke därtill lämnat tillstånd.

I följd af detta stadgande har i åtskilliga fall tillstånd blifvit sökt att draga elektrisk ledning för belysning eller kraftöfverföring öfver kronomark; och har sådant tillstånd jämväl lämnats på viss tid, högst 50 år. Därvid hafva, förutom vanliga säkerhetsföreskrifter, tillika stadgats vissa andra villkor för framdragandet.

Sålunda har, då tillstånd meddelats för lednings framdragande öfver kronopark, föreskrifvits:

att, innan stolparna eller stöden för ledningen öfver kronoparken nedsattes, ledningens innehafvare med vederbörande revirförvaltare skulle öfverenskomma om platserna för stolparna eller stöden, så att dessa åstadkomme minsta möjliga hinder och förfång för kronoparken;

att ledningens innehafvare skulle vara skyldig att på egen bekostnad låta upprätta karta öfver den till kronoparken hörande mark, hvaröfver ledningen framdroges, samt att inom stadgad tid öfverlämna samma karta till domänstyrelsen;

att innehafvaren skulle äga att såväl vid ledningens anläggning som sedermera, i den mån sådant erfordrades för reparationer eller förändringar af ledningen eller tillsyn å densamma, hafva obehindrad tillgång till den mark, hvarå ledningen blifvit framdragen;

att, därest befintlig skog funnes för ledningens framdragande och skyddande böra borttagas, innehafvaren skulle äga att, sedan skogen på innehafvarens anmälan blifvit af vederbörande revirförvaltare utstämplad, fälla densamma, med skyldighet för innehafvaren att för samma skog erlägga lösen med belopp, som af domänstyrelsen bestämdes, samt att inom af domänstyrelsen förelagd tid hafva bortfört skogen från kronoparken;

att, därest å kronoparken företoges afverkning af skog eller annat arbete, hvaraf skada kunde tillskyndas ledningen, densammas innehafvare vore skyldig att, efter därom erhållen tillsägelse, lämna biträde för afvärjande af sådan skada;

att den kostnad, som erfordrades för meddelandet af tillsägelse, hvarom nyss förmälts, för innehafvarens underrättande om inträffad skada i ledningen samt för utstämpling af skog, af innehafvaren ersattes;

att innehafvaren skulle ersätta statsverket för minskad skogsproduktion och olägenheter med visst årligt belopp, som skulle erläggas till vederbörande revirförvaltare inom januari månad hvarje år;

att ledningens innehafvare vore skyldig ersätta allt intrång och all skada, som till följd af ledningens uppsättande och eftersyn vållades, äfvensom skada, som genom ledningen förorsakades å kreatur; samt

att, i händelse innehafvaren undandroge sig att uppfylla de enligt ofvan upptagna villkor innehafvaren åliggande förpliktelser, innehafvaren skulle hafva förverkat rätten att hafva kraftledningen å kronoparken kvarstående och vara skyldig att genast borttaga ledningen därifrån.

I afseende å lednings framdragande öfver annan kronoegendom eller ecklesiastikt boställe har i allmänhet föreskrifvits:

att, innan stolparna eller stöden för ledningen öfver egendomen ned-sattes, ledningens innehafvare med domänintendenten i länet, hvad anginge indraget boställe, och med vederbörande boställshafvare rörande ecklesiastikt boställe skulle öfverenskomma om platserna för stolparna eller stöden, så att dessa åstadkomme minsta möjliga hinder för egendomens innehafvare att draga den nytta af marken, som med ändamålet för markens användning af ledningens innehafvare vore förenlig, och att ledningens innehafvare skulle godtgöra domänintendenten kostnaden för den eller de resor, han för detta ändamål måste företaga;

att ledningens innehafvare skulle vara skyldig att på egen bekostnad låta upprätta karta öfver den till egendomen hörande mark, hvaröfver ledningen framdroges, samt att inom stadgad tid öfverlämna samma karta till vederbörande länsstyrelse att där förvaras;

att ledningens innehafvare ägde att såväl vid ledningens anläggning som sedermera, i den mån sådant erfordrades för reparationer eller förändringar af ledningen eller tillsyn å densamma, hafva obehindrad tillgång till den mark, hvarå ledningen vore framdragen;

att, där ledningen framdroges öfver odlad mark, för ledningens uppsättande äfvensom för å ledningen framdeles skeende reparationer eller förändringar skulle, så vidt möjligt vore, väljas den tid, då minsta skada förorsakades å växande gröda;

att, därest befintlig skog funnes för ledningens skull böra borttagas, ledningens innehafvare skulle äga att, sedan skogen på hans anmälan blifvit af vederbörande revirförvaltare utstämplad, fälla densamma med skyldighet för ledningens innehafvare att ersätta kostnaden för utstämplingsförrättningen; och skulle på enahanda sätt förfaras, om träd, som vore stående på egendomens mark utom stolplinjen, funnes, i händelse det till följd af blåst eller annan anledning omkullstörtade, kunna föranleda skada å ledningen;

att, därest å egendomen företoges afverkning af skog eller annat arbete, hvaraf skada kunde tillskyndas ledningen, ledningens innehafvare vore skyldig att efter därom erhållen tillsägelse lämna biträde för afvär-

jande af sådan skada; och skulle den för meddelandet af tillsägelse, som förut sagts, nödiga kostnad äfvensom den, som erfordrades för ledningens innehafvares underrättande om inträffad skada å ledningen, af ledningens innehafvare ersättas;

att ledningens innehafvare vore skyldig ersätta allt intrång och all skada, som till följd af ledningens uppsättande och eftersyn vållades, äfvensom skada, som genom ledningen förorsakades å kreatur;

att, i händelse ledningens innehafvare undandroge sig att uppfylla de enligt ofvan upptagna villkor honom åliggande förpligtelser, han förverkat rätten att hafva ledningen å egendomen kvarstående och vore skyldig att genast borttaga ledningen;

att beträffande ledningens framdragande öfver ecklesiastikt boställe ledningens innehafvare skulle vara skyldig underkasta sig de ytterligare föreskrifter, Kungl. Maj:ts befallningshafvande och domkapitlet gemensamt kunde finna för tillgodoseende af boställets fördel erforderliga; samt

att, därest mark, hvaröfver ledningen vore framdragen, skulle före utgången af den för upplåtelsen bestämda tiden frångå ecklesiastikt boställe, det meddelade tillståndet skulle beträffande samma boställe anses hafva förfallit.

I lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, har nu stadgats, att, om för någon orts förseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande af drifkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara af större betydelse för det allmänna, Konungen pröfvar nödigt, att jord eller lägenhet, som tillhör enskild man, menighet eller inrättning, användes till framdragande af elektrisk ledning, skall hvad för ändamålet erfordras emot ersättning afstås eller upplåtas, samt att, om, enligt hvad sålunda föreskrifvits, jord eller lägenhet skall afstås eller upplåtas, de i förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof af den 14 april 1866 meddelade föreskrifter skola äga motsvarande tillämpning, dock att, där jorden eller lägenheten skall användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skall äga rum med hälften af det belopp, som jämlikt de i nämnda förordning stadgade grunder skall utgå.

Med anledning däraf, att särskilda bestämmelser syntes erforderliga jämväl för det fall, då kronan tillhörig mark behöfver användas för anläggningar af omförmälda art, anmodade jag i skrifvelse den 28 november 1902 kammarkollegium och domänstyrelsen att gemensamt afgifva förslag

till de bestämmelser och villkor, under hvilka kronan tillhörig jord eller lägenhet må för oförmälda ändamål afstås eller upplåtas.

I sitt den 15 januari 1903 dagtecknade utlåtande hafva ämbetsverken till en början erinrat, att under senare åren Kungl. Maj:t vid flera tillfällen meddelat tillstånd till framdragande af elektriska kraftledningar öfver kronojord med bestämmelser och villkor, hvilka icke stode i strid mot de i oförmälda lag intagna allmänna stadganden, men som för hvarje särskild egendom innehölle detaljvillkor, hvilka tillkommit efter af lokala och centrala myndigheter afgifna underdåniga förslag.

Under förutsättning att i hvarje särskildt fall, då underdånig framställning gjordes om elektrisk kraftlednings framdragande öfver kronoegendom, vederbörande ämbetsverk fortfarande blefve i tillfälle att afgifva förslag till dylika mera specifika villkor, och särskildt huruvida afstående eller endast upplåtelse af för ändamålet erforderlig kronojord kunde anses lämpligt, hade ämbetsverken ingenting att erinra mot att de i förenämnda lag intagna bestämmelser vunne tillämpning äfven där upplåtelse af kronojord kunde finnas för ändamålet behöflig; och hade ämbetsverken icke heller något att erinra mot att vid bestämmande af de ersättningar, som för upplåtelsen borde tillkomma kronan såsom jordägare eller markens innehafvare, de i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof meddelade föreskrifter tillämpades.

Vid sammanträdet mellan ämbetsverken hade, bland annat, varit under ompröfning, huruvida elektriska kraftledningar borde i afseende å upplåtelse af kronojord likställas med enskilda järnvägar, hvilka med Riksdagens medgifvande vid koncessioners meddelande erhöle upplåtelse af den för järnvägsanläggningen erforderliga kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad anginge boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnades i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgade, hvaraf följde, att mark, som för dylika järnvägar tagits i anspråk å kronoparker och å annan kronan tillhörig, ej disponerad mark, öfverlåtits utan ersättning.

En sådan upplåtelse utan ersättning syntes ämbetsverken ej böra ifrågakomma för elektriska ledningars framdragande öfver odisponerad kronojord. Enskilda järnvägar befordrade utan tvifvel i högre grad det allmännas intresse, liksom de för kronans skogar medförde större fördelar genom möjlighet till ökad virkesafsättning, än som kunde blifva fallet med enskildes elektriska kraftledningar, hvilkas nytta blefve af

mer enskild och lokal natur, och redan härutinnan visade sig alltså en afsevärd skillnad beträffande statens skyldighet att främja dessa olika anläggningar. Denna skillnad blefve ännu större, om i betraktande toges, att för enskilda järnvägar upplåtelsena af kronojord vore af jämförelsevis obetydlig storlek, medan de elektriska ledningarna sannolikt komme att taga i anspråk ganska betydliga arealer, särskildt af skogsmark, då, till förekommande af att kraftledningen skulle skadas af möjlig vidfällning utaf densamma närstående skog, stor bredd af gatorna betingades, i synnerhet i ödebygder. Härigenom komme uti Norrland, där vattendrag med vattenfall angränsades af kronoparker, dessa senare att å långa sträckor genomskäras af skogstomma områden, hvilket skulle medföra olägenheter af flera slag, ej minst därutinnan att utmed och i närheten af de på en gång afverkade områdena skogen finge benägenhet att torka och fara uppkomme, att densamma vindfölle. Härtill komme att, då arbeten för markens terrassering ej, såsom vid järnvägsanläggningar, behöfde bekostas för framdragande af elektriska kraftledningar, det låge nära till hands att förutsätta möjligheten af att, i det fall markupplåtelse skedde utan ersättning, kronoparkerna togos i anspråk för ändamålet framför dem närliggande enskild mark, äfven om häraf orsakades ökning af ledningens längd och oaktadt att ledningens ägare ålades att inlösa den å det upplåtne området befintliga ståndskogen. Sådan inlösen till pris, som af domänstyrelsen bestämdes, hade hittills föreskrifvits och borde fortfarande ifrågakomma af anledning att skogens afverkning och utforsling i de långsträckta gatorna medförde kostnader utöfver de vanliga.

Presidenten och en ledamot i kammarkollegium voro af skiljaktig mening och anförde:

Beträffande frågan under hvilka villkor och bestämmelser kronan tillhörig jord eller lägenhet kunde afstås eller upplåtas för elektriska anläggningar, som afsåges i 2 § af lagen den 27 juni 1902, syntes för ett sådant afstående eller upplåtande olika villkor böra uppställas, allt eftersom kronojord af olika slag för den elektriska anläggningen toges i anspråk.

Odisonerad kronojord — kronoparker och öfverlopsmarker — syntes, af samma skäl som när dylik jord erfordrades för enskild järnvägsanläggning, böra utan ersättning upplåtas. De elektriska anläggningarna för belysning eller arbetsöfverföring måste nämligen, om de ock i första hand tjänade det privata intresset, anses icke mindre än

enskilda järnvägar tillgodose intressen, som äfven från det allmännas synpunkt vore af framstående vikt. Också hade vid olika tillfällen inom Riksdagen dessa anläggningars stora betydelse framhållits. Så förklarade Riksdagen i sin underdåniga skrifvelse den 13 maj 1896, att lagstiftningen ej kunde undgå att taga hänsyn till den storartade utveckling af industrien, som kunde blifva följd, därest möjlighet bereddes att med elektricitetens hjälp begagna de väldiga naturkrafter, som svårt land i så rikt mått ägde. Liknande yttranden återfunnes i riksdagshandlingarna från år 1902, exempelvis särskilda utskottets (n:r 1) utlåtande n:r 1 samt riskdagsskrifvelsen den 11 maj.

Med hänsyn till de elektriska kraftledningarnas allmänna nytta och den allt mer framträdande vikten af att i så vidsträckt grad som möjligt befrämja tillgodogörandet af landets naturtillgångar torde berörda ledningar alltså vara förtjänta af den uppmuntran från statens sida, att odisponerad kronojord, som för deras utförande erfordrades, blefve, där Kungl. Maj:t så pröfvade lämpligt, utan ersättning upplåten, om än olägenheter, särskildt ur skogsvårdens synpunkt, icke kunde undvikas. Emellertid torde, af skäl som ämbetsverken anfört, ledningens ägare böra få sig ålagt att inlösa och bortföra den å det upplåtna området befintliga ståndskog.

Kostnadsfri upplåtelse af *kronojord*, som med åborätt eller annorledes innehafves af enskild person, ansåges lika litet böra förekomma i fråga om elektriska anläggningar som för enskilda järnvägsanläggningar, helst om ordet kronojord toges i så vidsträckt betydelse; att därunder ansåges vara inbegripna jämväl de åt prästerskapet upplåtna boställen, af hvilka många af menighet anskaffats eller af enskild för ändamålet donerats. Ersättning för jord af nu omförmäld beskaffenhet syntes alltså böra lämnas enligt samma grunder, som ersättning för enskild person tillhörig jord, hvilken afstodes eller upplättes för framdragande af elektrisk ledning. I sistberörda hänseende stadgade 1 § af 1902 års åberopade lag, att de i förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866 meddelade föreskrifter skulle äga motsvarande tillämpning; dock att, där jorden eller lägenheten skulle användas för annans räkning än kronans, förhöjning i ersättningen skulle äga rum med hälften af det belopp, som jämlikt de i nämnda förordning stadgade grunder skulle utgå.

Då fråga uppkomme om elektrisk kraftlednings framdragande öfver kronojord, syntes vederbörande ämbetsverk fortfarande såsom hittills böra blifva i tillfälle att afgifva förslag till de särskilda bestämmelser och villkor, som, utöfver hvad författningsenligt skulle iakttagas, kunde vara att meddela. Härutinnan ansåges för öfrigt de under senare tider vid med-

delande af nådigt tillstånd till framdragande af elektrisk kraftledning öfver kronojord föreskrifna villkor kunna i tillämpliga delar tagas till efterföljd.

I de ojämförligt flesta fall skulle antagligen — på sätt den s. k. starkströmskommissionen uti en till statsrådet och chefen för finansdepartementet den 10 december 1898 aflåten skrifvelse påvisat, och då enligt omförmälda lags 2 § det tillstånd, hvarom i nämnda § sades, ej kunde meddelas för längre tid än fyrtio år — för den, som ville anlägga elektrisk ledning, vara till fyllest att erhålla rätt att *begagna* den mark, öfver hvilken ledningen skulle dragas, för densammas utläggande och framtida underhåll. Anledning att tillerkänna honom rätt att *med full äganderätt bekomma* marken torde endast i sällsynta undantagsfall komma att föreligga. Kungl. Maj:t torde i hvarje särskildt fall efter omständigheterna förordna, med hvilken rätt vederbörande kunde erhålla jorden. Antingen upplåtande eller afstående af *kronojord* i inskränkt bemärkelse ifrågasattes, torde — med hänsyn därtill att uti 77 § regeringsformen det förbehållits Riksdagen att föreskrifva de grunder, efter hvilka kronoegendomar af olika slag skulle förvaltas — Riksdagens medgifvande till dylik upplåtelse böra inhämtas. Däremot torde det icke mera hädanefter än tillförne, då *jord från ecklesiastika boställen* för olika ändamål upplåtits, vara erforderligt att utverka tillstånd af vare sig Riksdagen eller kyrkomöte till upplåtelse af dylik jord, allenast ersättningen därför komme vederbörande boställshafvare till godo eller, när omständigheterna därtill föranledde, tillfördes kyrkans gemensamma aflöningsmedel.

Några generella bestämmelser och villkor, under hvilka kronan tillhörig jord eller lägenhet kunde för ifrågavarande ändamål afstås eller upplåtas, syntes knappast vara erforderliga i den händelse att, såsom ämbetsverken förutsatt, Kungl. Maj:t framdeles såsom hittills täcktes, efter ämbetsverkens hörande och efter pröfning af omständigheterna i hvarje särskildt fall, i sådant hänseende förordna.

De omständigheter, som föranledt medgifvandet att den, som vill göra elektriskt anläggning för någon Ortsförseende med belysning eller drifkraft eller för dylikt ändamål eller för beredande af drifkraft åt sådan industriell anläggning, som finnes vara af större betydelse för det allmänna, må kunna erhålla tillstånd att genom expropriation förvärfva sig tillfälle till den elektriska ledningens framdragande öfver enskild man, menighet eller inrättning tillhörig jord eller lägenhet, synas mig uppenbarligen tala för att den, som vill göra sådan anläggning, må kunna, i den mån sådant är för ledningens framdragande erforderligt, få jämväl

kronan tillhörig jord eller lägenhet till sig afstådd eller upplåten på enahanda sätt som jord eller lägenhet under enskild äganderätt. Det synes mig därför lämpligt, att allmänna bestämmelser härom nu meddelas. I sådant afseende läser i främsta rummet erfordras utverkande af Riksdagens medgifvande för Kungl. Maj:t att gifva tillstånd till kronojords afstående eller upplåtande för ifrågavarande ändamål. På sätt ämbetsverken erinrat, läser det väl endast undantagsvis ifrågakomma, att jord behöfver afstås med äganderätt, men möjlighet till medgifvande af sådant afstående synes ej böra vara utesluten, likasom den ej är det i afseende å enskild jord. Ersättning för rätten att framdraga ledningen synes böra bestämmas i enlighet med stadgandena i förordningen den 14 april 1866 och lagen den 27 juni 1902. Enligt nyss oberopade bestämmelser i sagda lag skall ersättningen således utgå med fulla värdet och hälften därutöfver. På de af ämbetsverkens pluralitet anförda skäl anser jag något undantag i afseende å skyldigheten att utgifva ersättning icke böra göras med afseende å odisponerad kronomark. På sätt som äger rum i afseende å upplåtelse af kronojord för enskilda järnvägar, torde Riksdagens medgifvande till upplåtelsen böra äskas för ett år i sänder, men då det kan medföra olägenheter, om medgifvandet lämnas endast till dess nästa Riksdag sammanträder, torde hemställan böra göras, att medgifvandet får omfatta tiden till den 15 maj nästpåföljande år. I öfrigt torde i hufvudsak samma villkor, som förut vid meddelande af tillstånd att framdraga elektrisk ledning öfver kronojord uppställts, böra fortfarande stadgas, men torde dessa villkor kunna få bero på Kungl. Maj:ts bepröfvande.»

På grund af hvad sålunda förekommit hemställde departementschefen om aflåtande till Riksdagen af ifrågavarande proposition.

Statsutskottet, till hvars förberedande behandling detta ärende blifvit hänvisadt, har icke haft något att erinra emot hvad Kungl. Maj:t i förvarande afseende föreslagit, hvadan utskottet hemställer,

att Kungl. Maj:ts berörda framställning må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 17 april 1903.

På statsutskottets vägnar:

CHR. LUNDEBERG.
